

חינוך לחיים

פרשת תולדות

התמיהה על הנהגתו של יצחק אבינו מתבקשת ועולה מאליו. מדוע שינה ממנהג הדורות שלפניו והחליט לברך את בנו בטרם מותו? ואם כן, מדוע החליט רק לבן אחד? ומדוע דווקא את עשיו? האם ייתכן שלא קלט את אופיו השלילי של בנו? נציג עובדה מעניינת, בעוד קורות חיי אברהם מתפרשים על שלוש פרשיות בתורה, ודברי ימי יעקב מתפרשים על שלוש פרשיות, חיי ופועליו של יצחק מתוארים בפרשת תולדות בלבד. ואפילו לא תופשים את כל הפרשה, הרוב על יעקב ועשיו. והרי ידוע שיצחק האריך ימים יותר משאר האבות וחי מאה ושמונים שנה, יותר מאברהם שחי מאה שבעים וחמש ומיעקב שחי מאה ארבעים ושבע. למעשה רק שני סיפורים יש על יצחק, פרשת הברכות ולפניה חיי יצחק בגרר, שעיקרם הוא פרשת חפירת הבארות. אז כנראה שבפרשת הבארות טמון הסוד של מהותו הייחודית והפלאית של יצחק.

פרשת הבארות הינה פרשה מרתקת ומתגלת בה הבדל בולט ומשמעותי בין יצחק לאברהם. פרנסתו של אברהם התבססה על מלונאות ואירוח, בבעלותו הייתה מסעדה שניצבה בנגב על אם הדרך, אברהם מכר מזון לעוברים ולשבים, כשתוך כדי כך הוא מפיץ אמונה ומציע לאורחיו לברך את ה' ולהזדכות על עלות האירוח. פעם אחת ניסה אברהם לשלוח ידו בעסקים נוספים. היה זה כשנכנס לעסקי מאגרי האנרגיה, ועבדיו חפרו בארות כדי לאתר מים בעמקי האדמה, אך העסקים הללו נחלו כישלון חרוץ, כשהפלשתים התנכלו לבארות וסתמו אותן בזו אחר זו. בעקבות מעשי הונדליזם החוזרים ונשנים, נטש אברהם את ענף הבארות והתמקד בעסקי האירוח. לנוכח הנתונים הכושלים היה ניתן להניח כי יצחק בנו של אברהם, ימשיך בעסקי המלונאות ויתרחק כמטחי קשת מעסקי הבארות. אך למעשה התורה מספרת לנו את ההיפך הגמור. יצחק זנח את עסקי האירוח והתמקד דווקא באיתור המים ובאופן מפתיע זכה להצלחה רבה בתחום בו אביו לא ראה ברכה.

השאלה למה התורה מתמקדת דווקא במאורע זה מחיי יצחק, הרי התורה לא סתם מספרת סיפורים בעלמא שאין בהם מסר לדורות כנראה מסר מהותי כאן: הרמב"ן אומר 'כי בא להודיע דבר עתיד. כי 'באר מים חיים' ירמוז לבית אלוקים אשר יעשו בניו של יצחק, ולכן הזכיר באר מים חיים' אך אנו נלך בדרך אחרת.

כידוע דרכו של אהרון הכהן על סובביו היתה לא רק שהיה אוהב שלום ורודף שלום אלא גם 'רבים השיב מעוון' שעם היה שומע על אדם שנכשל בחטא, הוא היה מקרב אותו ומחבק אותו, מספר לו כמה הוא אוהב אותו, מעריך אותו וצופה לו גדולות. דבריו המעודדים והחמימים של אהרון הכהן נחרטו היטב בליבו של האדם, לאחר מכן כשהיה מתפתה לחטוא, הוא היה נזכר פתאום בחיובו של אהרון הכהן ואומר לעצמו: איך אעשה זאת לאהרון? כיצד אאכזב אותו לאחר שכה כיבד אותו והאמין בי? וכך הוא היה פורש מהחטא וחוזר לדרך הישר.

וזה מסר כביר ומשמעותי עד דורנו אנו. תפקידו של מחנך הוא לא להביט על הרגע, לא להגדיר את התלמיד לפי הסיטואציה הנוכחית, אלא לצפות מה הוא יכול להיות בעתיד. תפקיד המחנך הוא להתבונן בעמקי אישיותו של החניך, לראות את הקדושה שמפעמת בו ולהבין עד היכן הוא מסוגל להגיע. אם המחנך יקרין לחניך שוב ושוב כי הוא יכול ומסוגל, ההרגשה הזו תיטמע בו ותרים אותו לפסגות.

נשוב לאברהם, אירוח מבוסס בעיקר על גדולתו הרוחנית, אברהם הוא המנחיל, המעניק והמארח, מכין, מארח ומעודד לברך את ה'. אם כך האורחים לא הגיעו לאמונה מכוח עצמם, אלא ינקו מההשראה שפעימה בליבו של אברהם. לעומת זאת יצחק, פתח עידן חדש, יצחק עסק בחפירת בארות ומקצועו היה מבוסס על האמונה בטוב הטמון בעולם, חופר בור אינו מקרין את הטוב שבעצמו, אלא מחפש את הטוב הטמון בעולם, כי בטוח שעולמו של ה' יתברך אוצר בתוכו שפע טוב וכל תפקידו הוא רק לאתר אותו. יצחק התקדם צעד נוסף ומצא את הטוב שהבורא טבע המציאות החיים. יצחק האמין והפיץ את המסר שעולם שנברא ע"י ה' הוא עולם מועיל וחיובי שכל פרט ממנו טומן בחובו אור ורוחניות.

כשמנתחים את אישיותו של עשיו מגלים נפש מורכבת ומלאת סתירות, מבחינות מסוימות לא היה בהיסטוריה היהודית אדם חיובי ומיטיב כעשיו. ר' שמעון בן גמליאל מעיד - כל ימי הייתי משמש את אבא, ולא שימשתי אותו אחד ממאה ששימש עשיו את אביו. את הבגד המיוחד שה' תפר בגן עדן לאדם ולחווה, ועברו מדור לדור לנמרוד ולאחר מכן לעשיו, החליט עשיו לייעד אותם לכבודו של יצחק אביו. בכל פעם שהביא אוכל לאביו התעטף בהם. וכן מזרעו של עשיו יצאו אנשים דגולים - אונקלוס שתרגם התורה, שמעיה ואבטליון, והתנא רבי מאיר וזה גם מעיד על גודל הניצוצות האלוקיים שהיו טמונים בו. האריזל כותב שגרים באים רק מעשיו ולא מישמעאל משום שישמעאל נולד ברחמה של הגר המצרית, ואילו עשיו נולד מרחמה של רבקה הצדיקה. יצחק היה מספיק רגיש וחד שמיעה כדי לזהות את נפשו המסוכסכת של עשיו, הוא ידע כי בלב בנו האדמוני טבועים תהומות של רוע ואכזריות, אבל בד בבד הוא ראה כיצד עשיו מתאמץ לשמר לעצמו פינה של טהרה ולשמש במסירות את אביו בכל ערב מחדש. יצחק זיהה סיפור של נשמה במצוקה. אין פלא בכך שקיבל החלטה לשנות ממסורת אבותיו ולברך את עשיו בטרם ימות. זאת הייתה הדרך לעטוף את עשיו באהבה. בברכות שימשיכו על נשמתו שפע רוחני ויתנו לו כוחות לקבל את ההחלטות הנכונות בהמשך חייו. בדומה לזה כתב האור החיים 'וטעם יצחק שהיה חפץ לברך עשיו הרשע, כי חשב שבאמצעות הברכות יתהפך למידת הטוב ויטיב דרכיו. כי הצדיקים יכאבו בעשות בנייהם רשע, והיה משתדל עמו להיטיב, ואפשר שהיה מועיל'

ברם רבקה ניצבה מנגד וגמרה בליבה למנוע מעשיו לקבל את הברכות. זאת מתוך התפיסה שלמרות שלעשיו פונטציאל גדול, אין די בכך כדי להניח בידיו את הברכות בפועל. אחרי הכל אין נותנים מפתחות של אוטו בידיו של ילד חסר אחריות. אכן, בפרט הזה הצדק היה עם רבקה ובסופו של יום גם יצחק הסכים עימה ואמר 'גם ברוך יהיה' אבל בכל הנוגע לדרך קירובו של עשיו, הצדק היה עם יצחק שהאמין שגם כשילד סובל מאופי בעייתי ומורכב. יש לעטוף אותו באהבה. אהבה שתנצח את המידות הרעות שבו.

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com

(להאמין בילדינו)

חינוך לחיים

פרשת תולדות

"ויאהב יצחק את עשיו"

מכך שיצחק לא גירש את עשיו, כפי שאברהם אבינו גירש את ישמעאל - ניתן ללמוד יסוד גדול בתורת החינוך: כל זמן שהבן חולק כבוד לאביו ולאמו, למוריו ולרבותיו, אפילו אם הוא רשע ועושה כן מתוך צביעות ורמאות, עדיין יש תקווה שביום מן הימים ישמע למוסריהם וישוב מדרכו הרעה. לכן, על אף שיצחק אבינו ידע והכיר את מהותו של עשיו, הוא לא גירשו מעליו, כיון שלא היתה בו חציפות, אלא אדרבה, הציג את עצמו כירא שמים. משום כך הראה לו יצחק אהבה, מתוך ציפיה שהחיצוניות תשפיע על הפנימיות, ובסופו של דבר יחזור בתשובה. ברוח זו היה אומר המשגיח רבי אליהו לופיאן זצ"ל, כי כל עוד הבחור משקר למשגיח ומתרץ בפניו באמתלות שונות מפני מה אינו קם לתפילה, יש בכך סימן טוב ואפשר עוד להצילו. אבל אם הוא מורד חלילה ואומר: 'עזוב אותי ממנו...', זו כבר בעיה שקשה לפותרה. על פי זאת ניתן לבאר מדוע אצל יצחק נקט הכתוב בלשון "ויאהב", ולא אמר "אוהב" בפשטות, כמו אצל רבקה? אלא, שלשון "ויאהב" רומזת לכך שלא היתה זו אהבה טבעית הבאה מאליה, אלא היתה כאן פעולה יזומה. יצחק הכריח את עצמו לאהוב את עשיו והתאמץ לשם כך. למרות שהיה יודע את מעשיו הרעים, בתקווה שבבוא העת ישוב בתשובה שלימה. כאשר אנו רואים ילד בנפילה – עלינו להעניק לו אהבה. אהבה גדולה ויתירה. אין גבול לאהבה שאפשר לתת! ואין יותר מדי אהבה לילד. כמוכן שיש לנהוג בשימת לב באשר לדרכי ההתנהגות והביטוי של אותה אהבה, אבל כל צעד שננקוט, צריך לבוא מתוך אהבה גדולה.

עלינו כהורים לזכור, הילד הזה הוא של הקב"ה שהופקד בידינו. יש לו מסלול חיים אותו עליו לעבור. תפקידנו הראשוני והבסיסי הוא לתת לו אהבת אב ואם ללא שום תנאים, לא משנה כמה נחת הוא נותן לנו, אהבת אב ואם היא צורך בסיסי לנפש כמו חמצן לגוף, ללא אהבה - הנפש נפגעת באופן חמור ביותר. לכן אנחנו חייבים לתת לו את התחושה הזו של אהבה ללא תנאים. לא קיבלנו ילד מהקב"ה בשביל שיתן לנו כבוד ונחת, קיבלנו ילד מהקב"ה למילוי תפקידינו בעולם וזו השליחות שלנו דבר ראשון לאהוב אותו ללא שום תנאי. בדיוק כמו שאם נולד לאדם ילד פגוע גופנית או מוחית, הוא מבין שזו שליחות מאת השם, לגדל את הילד הזה בעולם ולתת לנשמה הזו את מה שהיא צריכה, אדרבה, לפעמים ילד פגוע כזה אוהבים עוד יותר משאר הילדים, דוקא בגלל הנתנה הגדולה שנותנים לו שיוצרת אהבה, כך הוא בילד פגוע מבחינה רוחנית הדבר הראשון לו הוא זקוק הוא אהבה ללא תנאים. אבל איך?! איך אני יכול לאהוב אותו?? טוען האבא בכעס. אחרי כל מה שהוא עושה, אחרי כל הבושות הללו איך אפשר לאהוב אותו?

והתשובה היא כמו יצחק אבינו שאהב את עשיו, ודאי שנאמרו בענין זה סודות גדולים ועצומים, אך אין מקרא יוצא מידי פשוטו. איך יתכן? מה מצא יצחק בעשיו? התשובה היא, כאשר יש לאדם בן שנותן לו נחת כמו יעקב אבינו, שם אין זה חכמה לאהוב אותו, שם האהבה היא אהבה התלויה בדבר, שם הקב"ה אוהב אותי ונותן לי ומשפיע עלי, שם הקב"ה כביכול משרת אותי. אבל כאשר ח"ו הילד לא עושה נחת הרי שהאהבה שלי אליו היא אהבה אמיתית, אהבה שאינה תלויה בדבר, בהתנהגות זו אני עובד את הקב"ה, אני מגדל את הילד שלו למרות שזה כל כך קשה לאהוב את הילד שעושה לי בושות כאלה גדולות, אני מקבל יסורים באהבה ומבין שזו שליחותי בעולם, בשליחות זו אני עובד את השם, לא הקב"ה משרת אותי. זו הסיבה שיצחק אוהב את עשיו.

מן הרב שך אמר פעם להורה שהתאונן בפניו, כדלהלן: יש לו עשרה ילדים, תשעה מהם הם אוצר של נחת, אבל אחד עושה לו בעיות וצרות כנגד כולם, אמר לו הרב שך, לך יש ילד אחד בלבד, התשעה ילדים האחרים הם של הקב"ה, מה השקעת בהם? קבלת אותם על מגש של כסף, שם הקב"ה נתן לך את הילד, הילד "שלך" שהוא באמת "שלך" לנצח נצחים זהו הילד שבו אתה משקיע את תמצית דמך, הילד שעל ידו אתה עובד את השם. ממילא הדבר החמור ביותר הוא "לאבד את הראש" גם במצב קשה כזה צריך לזכור: אני בשליחות! הילד הזה הוא בן של הקב"ה, אם אחד מגדולי הדור היה בוחר בי לגדל את בנו ה"מיוחד", הייתי מאושר על הזכיה, לא הייתי מרגיש בושה, אלא שמח בזה שאותו אדם גדול מצא בי מחנך ראוי, כך לפחות אני צריך לשמוח בזה שהקב"ה בחר בי לגדל את הנשמה הבעייתית והרגישה הזו.

מסופר על רבי מאיר מפרמישלאן זצ"ל, שאחד מבניו סר מדרך התורה והמצוות ויצא לתרבות רעה. אף על פי כן, הוא נהג עמו כיתר בניו, הניח לו לגור בביתו, לא הפלה בינו לבין אחיו והשתדל תמיד להראות לו חיבה ואהבה. הכל היו מתפללים מדוע הרבי אוהב כל כך את בנו ואינו מסלקו מביתו, על אף שסטה מדרך התורה והמצוות. כאשר חש רבי מאיר בתמיהת סובביו, פתח ואמר: "דעו לכם כי אני משאיר את בני בביתי ומראה לו אהבה וידידות, כדי שאוכל להתפלל לפני בורא העולם ולהעלות בפניו טענה ניצחת וחשובה עד מאוד: ריבונו של עולם, יהי רצון מלפניך שתתנהג עם בניך במידת החסד והרחמים, כפי שאני הקטן נוהג בבני זה. שהרי אף על פי שסר מן הדרך ומתנהג ברשעות, אני נוהג עימו בחסד, בחמלה וברחמים. איני דוחה אותו, אלא מקרבו בעבותות האהבה. כך גם אתה, מלך רחום וחנון, אף על פי שבניך סרו מן הדרך, רחם עליהם כאב על בנים, נהג עימם בחסד וברחמים וקרוב אליך באהבה

לע"נ אבי מורי ר' חיים ב"ר ישעיהו ז"ל

משה בירנבוים - birmoshe@gmail.com